

Eindverslag van het project
Max Rooses: Reconstructie van een Verspreid Archief
inhaalbeweging digitale collectieregistratie

1 januari 2020 – 31 mei 2021

Vlaanderen
verbeelding werkt

**LETTEREN
HUIS**

UNESCO WERELDERFGOED **ARCHIEFBANK**
VLAANDEREN

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Verslag projectfases	3
Fase 1: Standplaats Letterenhuis	3
Introductie (januari 2020)	4
Archiefverwerking (januari – juni 2020).....	4
Fase 2: Standplaats Museum Plantin-Moretus	6
Archiefverwerking (juli – september 2020).....	6
Fase 3: Standplaats Koninklijk Museum voor Schone Kunsten	7
Archiefverwerking (oktober – december 2020).....	7
Fase 4: Standplaats Rubenianum	7
Archiefverwerking (januari – mei 2021).....	7
Maximaal in kaart brengen	8
Maximaal digitaal ontsluiten van het gehele archief	8
Behaalde doelstellingen en resultaten.....	9
Archiefbeschrijvingen en digitalisering	9
Webtentoonstellingen, communicatie en publicaties	10
Faciliteren van wetenschappelijk onderzoek	10
Kennis historiek van eigen huis	11
Aandachtspunten	12
Overzicht linken.....	12

Inleiding

Max Rooses (1839-1914) was een Vlaams schrijver, kunsthistoricus, eerste conservator van Museum Plantin-Moretus en leider van de Vlaamse Beweging. Hij kan met recht beschouwd worden als een belangrijk historisch figuur binnen de Vlaamse geschiedenis. Vanwege de diverse rollen die Rooses in de maatschappij bekleedde, is zijn archief verspreid over verschillende instellingen. De grootste delen van het archief bevinden zich in het Letterenhuis, Museum Plantin-Moretus, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen en het Rubenianum. Deze instellingen hebben zich ingezet voor een uniforme en overkoepelende ontsluiting en contextualisering van de verschillende en verspreide delen van Rooses' archief.

Dankzij dit project zijn verspreide archiefstukken van Max Rooses **hoogwaardig gedigitaliseerd** (in totaal 23.308 beelden) en gekoppeld aan uitgebreide archiefbeschrijvingen. Er zijn grotere lijnen en bewegingen zichtbaar gemaakt rond de figuur van Rooses, waarmee een weg gebaad is voor verder **wetenschappelijk onderzoek**. De **samenwerking** tussen de Antwerpse collectie-beherende instellingen is dankzij dit project versterkt. De verschillen in werking die tijdens het project werden bloot gelegd, dienden tot het **herdenken van eigen procedures of het uniformiseren ervan**. Het Rubenianum wist dankzij het project haar **oudste archief volledig digitaal te ontsluiten**, waarmee het bovendien een nuttige eerste **ervaring opdeed rond het digitaliseren van archiefcollecties**. Het gehele traject is in dit verslag in kaart gebracht en kan als dusdanig **ter inspiratie dienen** voor instellingen die eveneens gezamenlijk een verspreid archief digitaal in kaart willen brengen.

Het project liep van **1 januari 2020 tot 31 mei 2021**. Er was een **projectmedewerker** – Elise Gacoms – aangeworven die van 1 januari tot 31 juli 2020 voltijds aan het project gewerkt heeft, en van 1 augustus 2020 t/m eind mei 2021 voor 50% aangesteld was. De medewerker had reeds 4 jaar ervaring als archivaris voor het Rubenianum in het kader van een project rond een inhaalbeweging van de verwerking en ontsluiting van de archiefcollecties, waarbinnen ze ook archiefdelen van Max Rooses geordend en beschreven had. Hoogtepunt binnen dit project was de studiedag 'Herkomst Van Herck' op 5 april 2019, waarvoor de verschillende delen van het familiearchief Van Herck – verspreid over meerdere instellingen waaronder het Rubenianum – virtueel werden samengebracht. De resultaten hiervan werden gepubliceerd via een webtentoonstelling op Archiefbank Vlaanderen (<https://archiefpunt.be/node/751>). Het onderzoek en de samenwerking die hieraan vooraf gingen alsook de ontsluiting van de resultaten, vormden goede ervaring voor het project Rooses.

De projectmedewerker werd ondersteund door een **stuurgroep** gevormd door medewerkers van de betrokken collectie-beherende projectpartners:

- Isabelle Van Ongeval, stafmedewerker digitale en audiovisuele collectie Letterenhuis
- Kristof Selleslach, archivaris Museum Plantin-Moretus
- Inez Bourgeois, archivaris KMSKA
- Véronique Van de Kerckhof, directeur Rubenianum

De stuurgroep kwam maandelijks digitaal samen. Hiervan werd telkens verslag opgemaakt.

Verslag projectfases

Fase 1: Standplaats Letterenhuis

In het Letterenhuis (LH) bevindt zich de kern en het grootste deel van het archief van Max Rooses. Door in deze instelling te starten, kreeg de medewerker een goed inzicht in de verschillende rollen die Rooses binnen het culturele veld vervulde en hoe het archief verspreid is geraakt over de verschillende instellingen.

Introductie (januari 2020)

De projectmedewerker legde plaatsbezoeken af in de verschillende instellingen en hield **voorbereidende gesprekken** met de betrokken medewerkers ter plaatse. De introductietijd werd verder besteed aan het inlezen in bestaande **literatuur over Max Rooses**:

- Er werd een **bibliografisch overzicht** (in excel) opgesteld van secundaire literatuur over Max Rooses, welke vervolgens werd doorgenomen. Interessante passages werden genoteerd voor verder gebruik doorheen het project.
- Op basis van deze literatuur werd ook een puntsgewijs **biografisch overzicht** opgesteld (in excel). Dit zou doorheen het project dienen als kapstok voor het contextualiseren van archiefstukken. Het biografisch overzicht werd ook doorheen het project aangevuld, o.a. op basis van gegevens uit archiefstukken. De resultaten worden gepubliceerd in het *authority record* van de archiefbeschrijving: <https://anet.be/record/isaarlh/au::16015/N>
- Er werd een vrij uitgebreide **bibliografie van de werken van Rooses** teruggevonden, opgesteld door Emmanuel De Bom in 1914-1915 naar aanleiding van het overlijden van Rooses. Deze bibliografie werd OCR ingescand. Vervolgens werd de tekst overgezet naar een Word-document en werden digitale transcriptiefouten gecorrigeerd. Er is nu een volledig doorzoekbare bibliografie voorhanden. Ook deze diende tijdens het project ter identificatie van bijv. handschriften in de collectie. Deze bibliografische lijst werd eveneens waar mogelijk aangevuld.

De drie hierboven genoemde overzichten worden online beschikbaar gesteld via de webtentoonstelling op de website van het Rubenianum:

<https://www.rubenianum.be/nl/content/max-roosesproject-webtentoonstelling>

Archiefverwerking (januari – juni 2020)

Analyse, ordening en registratie

De omvangrijke en complex geordende collectie LH vroeg om een uitgebreide analyse en bijkomende ordening, o.a. omdat de collectie in het verleden was opgesplitst volgens toenmalige procedures (handschriften, briefwisseling, documenten, etc.) De reeds bestaande archiefbeschrijving werd aangevuld en gecorrigeerd, met name op vlak van identificatie en ordening. De voornaamste voorbeelden hieronder:

- Er werd een correctie uitgevoerd op de ontsluiting van de handschriften: meerdere waren vermengd en slechts onder één titel ontsloten.
- De zogenaamde ‘documentenmappen’ (onderwerpsmappen over Max Rooses) vormen een restant van de vroegere opsplitsing. Deze 15 mappen bleken bijna uitsluitend archiefstukken te bevatten, welke tijdens dit project (terug) geïntegreerd werden in het persoonsarchief. Hierdoor ontstonden er opnieuw dossiers en werd de samenhang hersteld. Een zeer goed voorbeeld zijn de stukken rond de *Vereeniging der Antwerpsche Etsers*, waarvan Rooses medeoprichter en secretaris was.
- Vanwege de eerdergenoemde opsplitsing circuleerden er ook onbeschreven stukken in de categorieën ‘brieven’ (17 mappen), ‘menu’s’ en ‘huldeboeken’. Ook deze werden tijdens het project opgenomen in de inventaris van het persoonsarchief.
- Archiefstukken van een bepaalde organisatie waren in het verleden verkeerdelijk bij het archief van die organisatie ondergebracht. Dankzij een dossier over archiefstukken die Rooses zelf schonk in 1912 (aan de Stadsbibliotheek, die ze later overdroeg aan LH) kon er gericht gezocht worden naar deze stukken. Zo bleek onder andere dat het ‘Archief van het

Landjuweel' (1892) enkel bestaat uit het brievenboek van Rooses, wat feitelijk tot zijn persoonsarchief behoort en nu als dusdanig is ontsloten.

- In de documentenmappen werd tenslotte een lijst van 4 pagina's teruggevonden getiteld 'Uit de papieren van Max Rooses', die een overzicht geeft van stukken die op onderwerp werden geklasseerd en dus uit het persoonsarchief waren verwijderd. Het traceren van al deze stukken was te arbeidsintensief (en in sommige gevallen onmogelijk) om tijdens dit project uit te voeren. De lijst werd ingescand en zal als PDF via de archiefbeschrijving worden ontsloten.

De archiefinventaris werd dankzij deze analyse uiteindelijk uitgebreid van 61 naar 447 inventarisnummers. Ook de archiefboom werd bijgevolg fors aangevuld: zo werden er meer titels opgenomen onder de functie 'Auteur' en werden ook de lidmaatschappen en overige functies aangevuld. Het overzicht van de historiek, inhoud en ordening van het LH archief en aanverwante collecties is raadpleegbaar online: <https://anet.be/isadtree/letterenhuis/opaclhisad/isad:lh:99> De projectmedewerker stelde daarnaast een overzicht op van de correspondenten in de brievenmappen in de categorie 'B1' (6 mappen), verstuurd door Rooses en dus niet behorende tot zijn persoonsarchief. Ook voerde zij een analyse uit op de restanten van de bibliotheekcollectie van Rooses in LH. De conclusies werden toegevoegd aan de algemene archiefbeschrijving onder 'verwante eenheden'.

De ordening van het archief in LH gebeurde met aandacht voor de complexe herkomst van de stukken. De genomen acties zijn goed gedocumenteerd. In een Excel-inventaris werden inschrijvingsnummers genoteerd en in welke deelcollectie stukken gevonden waren. Deze inventaris kan dienen bij verder herkomstonderzoek.

Er werd tot slot tijdens deze projectfase ook onderzoek uitgevoerd naar de opdeling en verspreiding van het archief over de verschillende partnerinstellingen. Het administratief dossier (D1Z-dossier) en de registerboeken vormden hierbij belangrijke bronnen. De raadpleging ervan leidde tot een beter begrip van het archief en bijgevolg een beargumenteerde aanpak. De resultaten van deze analyse werden opgenomen in de algemene archiefbeschrijving.

Digitalisering

Vanuit overleg met de stuurgroep werd er beslist om voor digitalisering en bijhorende ontsluiting tot op objectniveau te kiezen voor een focus op de archiefstukken gerelateerd aan Rooses' kunsthistorische activiteiten. Dit is niet alleen de gemeenschappelijke noemer van de vier partnerinstellingen maar bovendien het gebied waarin Rooses internationale erkenning verwierf. De digitalisering van deze stukken biedt dus consultatiemogelijkheden voor internationale onderzoekers. Manuscripten voor kunsthistorische publicaties werden niet weerhouden in deze selectie: deze werden gepubliceerd en bieden op vlak van onderzoek weinig meerwaarde.

De selectie te digitaliseren stukken werd omwille van de beperkte projecttijd omgevormd tot een prioriteitenlijst met kleurencodes. In het kader van het project werd alles onder de meest prioritaire kleurencode (groen) gedigitaliseerd. De overige codes kunnen dienen als richtsnoer voor eventuele toekomstige digitaliseringsgolven.

Een aantal bundels met ingebonden archiefstukken die hoog op de *ranking* van te digitaliseren stukken stonden, werden door de centrale dienst Behoud en Beheer (CBB) van de afdeling Musea en Erfgoed van de Stad Antwerpen (MNE) gedemonteerd om inscannen mogelijk te maken. Dit werd opgevolgd door de projectmedewerker, in samenspraak met LH medewerkers.

De objectbeschrijvingen werden door een LH archiefmedewerker aangemaakt; het scannen en registratie in het DAM-systeem van de Stad Antwerpen gebeurde door een scanoperator en assistent. Het scannen gebeurde volgens de eigen richtlijnen. Er werden in totaal **9607 scans** gecreëerd.

Fase 2: Standplaats Museum Plantin-Moretus

Archiefverwerking (juli – september 2020)

Analyse, ordening en registratie

Als eerste conservator van Museum Plantin-Moretus (MPM) liet Max Rooses sporen na in de hele instelling. Dit overschreed ook de archiefafdeling: zo zijn er stukken van Rooses terug te vinden bij de handschriften in de bibliotheekcollectie en in het prentenkabinet.

Voor de stukken in het **administratief museumarchief** werd een cesuur gelegd in 1914, het jaar waarin Rooses op pensioen ging en ook overleed. Gezien ook beheerder Emmanuel Rosseels van bij de start in 1876 tot in 1902 een belangrijke rol speelde, werd dit deelarchief ‘Conservator Max Rooses en beheerder Emmanuel Rosseels’ gedoopt. Het depot werd aanvullend gescreend op eventueel nog zwervende archiefstukken uit deze periode, wat nog enkele aanvullingen opleverde. Twee dossiers uit een later deelarchief van het museumarchief werden omwille van hun inhoudelijke waarde ook geïnventariseerd in het kader van het project:

- Het dossier van Max Rooses in de reeks ‘Dossiers gerelateerd aan oud-conservatoren’
- Het dossier betreffende de tentoonstelling en academische zitting ‘Max Rooses herdacht’ (1939)

Hoewel handschriften feitelijk archiefstukken zijn, worden ze binnen de deelcollecties van het museum van oudsher in de **bibliotheek** bewaard en daardoor via de bibliotheekcatalogus ontsloten. Deze handschriften werden mee op bestanddeelniveau in de archiefinventaris beschreven, met verwijzing en hyperlink naar het inventarisnummer en de online collectiecatalogus van de bibliotheek. Hetzelfde gebeurde voor een stuk dat zich in het **prentenkabinet** bevindt. Afwijkingen en lacunes in de bijschrijvingen in de bibliotheekcatalogus werden genoteerd en zullen intern opgevolgd worden door medewerkers van MPM.

Rooses liet ook op andere manieren sporen na, bijv. in de vorm van annotaties. Er werd hier voorbereidend onderzoek naar gedaan. Zo keek de projectmedewerker samen met de verantwoordelijke conservator naar mogelijke annotaties van Rooses in publicaties m.b.t. de houtblokken van het **museum**. Een aantal voorbeelden hiervan werden opgelijst en kunnen dienen als referentiepunt in de toekomst.

Er werd een archiefbeschrijving tot op bestanddeelniveau aangemaakt, alsook een algemene archiefbeschrijving: <https://anet.be/isadtree/mpm/opacmpmisad/isad:mpm:665>
Hierin werd een concordantie gelegd met oude klasseringen en nummeringen (zoals die van Denucé).

Digitalisering

Cf. de methodiek die bij de LH collectie was toegepast, werd er een prioriteitenlijst met kleurcodes aangelegd voor te digitaliseren stukken. Het was echter haalbaar om alle stukken op de lijst te digitaliseren.

De projectmedewerker maakte 35 objectbeschrijvingen aan. MPM engageerde zich – evenals LH – om de digitalisering in huis door de vaste scanoperator te laten uitvoeren. De registratie in DAMS en koppeling aan het archiefbeheersysteem werd uitgevoerd door de projectmedewerker. De archivaris van MPM zorgde voor een opleiding in DAMS. In het kader van het project werden **2437 scans** gecreëerd.

Fase 3: Standplaats Koninklijk Museum voor Schone Kunsten

Archiefverwerking (oktober – december 2020)

Analyse, ordening en registratie

Na analyse bleek deze collectie niet uit 79 maar uit 80 notitieboekjes te bestaan, waaronder twee geannoteerde publicaties. Voor 27 exemplaren werd in 2007 al een gedetailleerde inhoudstafel opgesteld. Deze werd nagekeken en waar nodig gecorrigeerd en aangevuld. Ook voor de overige boekjes werd een inhoudstafel opgesteld. Er werd ook gepoogd de originele volgorde en samenhang van de boekjes te reconstrueren en de reeksen erin af te bakenen. Op die manier werd onder meer een verloren gewaand boekje 'A' geïdentificeerd. Er werd eveneens een algemene archiefbeschrijving opgesteld: <https://anet.be/isadtree/kmska/opackmskaisad/isad:kmska:155>

Digitalisering

Gezien reeds in het projectplan bepaald was dat alle notitieboekjes in aanmerking kwamen voor beschrijving op objectniveau en digitalisering, en dit tijdens het project nogmaals bevestigd bleek, diende er hier geen selectie te gebeuren. De projectmedewerker maakte 80 objectbeschrijvingen aan. Hierbij werd ook de conditie van de boekjes geregistreerd o.b.v. de 'Schadeatlas archieven' (licht – matig – ernstig beschadigd). Bijkomend volgde de projectmedewerker de nodige aanpassingen in het archiefbeheersysteem op die nodig bleken om de stukken correct te registreren.

De stukken werden extern gedigitaliseerd door de firma D/ARCH DIGITALISEERT (Rotterdam). In het kader van het project werden **7207 opnames** gecreëerd, volgens de Richtlijnen Preservation Imaging Metamorfoze. De opnames werden online ontsloten in ResourceSpace en dit platform werd gekoppeld aan het archiefbeheersysteem. Dit werd intern opgevolgd in het KMSKA.

Fase 4: Standplaats Rubenianum

Archiefverwerking (januari – mei 2021)

Analyse, ordening en registratie

Het Rubenianum beschikte reeds over een algemene archiefbeschrijving en een beschrijving op bestanddeelniveau: <https://anet.be/isadtree/rub/opacrubisad/isad:rub:2841>

Door de in het project opgedane kennis kon hieraan nog informatie toegevoegd worden, o.a. over de geschiedenis en verwante eenheden.

Hoewel het archief reeds geordend was tijdens een eerder project, was er geweten dat er stukken van Rooses verspreid zitten over de Rubensdocumentatie van het Rubenianum. Deze waren nog niet geïnventariseerd. In aanloop naar en tijdens de looptijd van het project, zette het Rubenianum een werkervaringsklant in om doorheen de meer dan 6000 mappen op zoek te gaan naar Roosesdocumenten. Dit leverde een mooi resultaat van 321 stukken op, die aldus tijdens het project mee geïnventariseerd en gescand werden.

Eveneens in de aanloop naar het project werden stukken gesignaleerd die mogelijk uit het persoonsarchief van Rooses afkomstig waren. Door nieuw opgedane kennis konden deze nu al dan niet als Roosesarchief geïdentificeerd worden. De stukken werden toegevoegd aan de archiefbeschrijving.

Digitalisering

Alle stukken in het Rubenianum werden geselecteerd voor ontsluiting tot op objectniveau en digitalisering. De projectmedewerker maakte 106 objectbeschrijvingen aan. Omdat het Rubenianum niet beschikt over een scanoperator werd de werklast verdeeld tussen de projectmedewerker, een jobstudent en een werkervaringsklant. Digitalisering gebeurde volgens de richtlijnen vastgelegd in het digitaliseringsplan van het Rubenianum uit 2017 (waar nodig geüpdatet). Deze werden afgetoetst

met de werkgroep scanning waar verschillende vertegenwoordigers vanuit de musea en erfgoedbibliotheek van de stad Antwerpen aanwezig zijn. In het kader van het project werden **4057 scans** gecreëerd. Registratie in DAMS en koppeling met het archiefbeheersysteem worden intern door het Rubenianum opgevolgd. Hiermee heeft het Rubenianum – m.u.v. een beperkte pilot uit 2017 – voor het eerst een archief gedigitaliseerd, waarmee het vlot uit de startblokken is gezwommen om een digitale toekomst in te gaan.

Maximaal in kaart brengen

De verwervings- en verspreidingsgeschiedenis van het volledige archief werd onderzocht doorheen de verschillende fases en het resultaat werd opgenomen in de algemene archiefbeschrijvingen, alsook apart gepubliceerd (zie onder).

Er werd actief gezocht naar archiefstukken van Max Roosees in andere bewaarplaatsen: via een publieke oproep (via de communicatiekanalen van de partnerinstellingen, Archiefbank Vlaanderen, Liberas en de VVBAD), tijdens verwerking van eigen archief, via internetresearch. Dit leidde tot een aantal interessante contacten, zoals met de Vereniging van Antwerpse Bibliofielen, en met de kleinzoon van wijlen politicus Frans Van der Elst, wiens archiefstukken van Roosees nu in het ADVN worden beheerd. Meest opmerkelijk was de ontdekking van 7 delen van het tijdschrift 'De Vlaamsche School', met allerlei archiefstukken van Roosees ertussen (zowel ingebonden als los), die zich in de Marquand Library in Princeton bevinden. In het kader van dit project werden de volumes – en de archiefstukken – volledig gedigitaliseerd. Ze zijn online raadpleegbaar via:

<https://catalog.princeton.edu/catalog/2066871>

De verwijzingen naar al deze externe bewaarplaatsen werden geordend in een document dat online ontsloten wordt via de webtentoonstelling.

Maximaal digitaal ontsluiten van het gehele archief

Naast de basisontsluiting via de online archiefbeschrijvingen (1 authority record waaraan gekoppeld de archiefbeschrijvingen van de 4 collectie-beherende instellingen) en bijbehorende digitale platformen, zijn er tijdens dit project bijkomende bestaande kanalen verkend om het volledige archief nog beter in kaart te brengen en te contextualiseren, en de meest interessante stukken eruit te lichten:

Collectie Antwerpen

Het DAMS van Musea en Erfgoed Antwerpen (dams.antwerpen.be) heeft een publieksinterface waarop het mogelijk is om selecties van gedigitaliseerde stukken publieksvriendelijk te tonen: collectie.antwerpen.be. Specifiek voor dit project werd de tag 'maxrooses' gecreëerd, welke toegevoegd werd aan alle stukken die binnen dit project gedigitaliseerd zijn.

Zie: <https://collectie.antwerpen.be/rooses/home>

In de toekomst zullen nieuwe gedigitaliseerde stukken uit het Max Roosees archief door middel van deze tag gemakkelijk aan de selectie toegevoegd kunnen worden. Een IIIF-viewer, momenteel nog in ontwikkeling, zal op termijn de mogelijkheid bieden de digitale beelden van het KMSKA te linken aan die van de stedelijke partners. De koppelingen met de beschrijvingen in het archiefbeheersysteem worden op korte termijn nog zichtbaar gemaakt.

Google Arts & Culture

De projectmedewerker volgde een webinar over het aanmaken van een *story* in Google Arts & Culture. Daarnaast nam de projectmedewerker contact op met de vaste contactpersoon van Musea en Erfgoed Antwerpen bij Google. Er volgde een online overleg om afspraken te maken rondom de

invoer en de nodige toepassingen werden geactiveerd voor invoer op de Rubenianumaccount. Het Rubenianum zal dit de komende maanden verder opvolgen: in verband met redactie door Google is de lancering verwacht in najaar 2021.

Het verhaal op Google Arts & Culture is voornamelijk opgebouwd vanuit beelden. Gezien de focus voor digitalisering op de kunsthistorische carrière van Rooses lag, werd een onderwerp gekozen dat hierop betrekking had, namelijk Rooses' rol in het Rubensonderzoek van de 19de eeuw.

Archiefbank Vlaanderen: archiefbeschrijvingen

Op basis van de vier archiefbeschrijvingen van de partnerinstellingen zullen fiches aangevuld of aangemaakt worden in de databank van Archiefbank Vlaanderen. Vanwege de digitale transitie van Archiefbank Vlaanderen (nu Archiefpunt) in 2021 zal dit verder intern worden opgevolgd door de betrokken instellingen.

Webtentoonstelling

De projectmedewerker werkte een webtentoonstelling uit via de institutionele website van het Rubenianum: <https://www.rubenianum.be/nl/content/max-roosesproject-webtentoonstelling>
De webtentoonstelling beoogt een volledige blik op de eindresultaten van het project. Het digitaal geregistreerde archief komt hierbinnen zoveel mogelijk aan bod. Het interieur van Rooses' woning wordt als gids doorheen het archief en de projectresultaten gehanteerd. Tijdens het begin van het project bleek namelijk dat Rooses' woning in de Provinciestraat 83 te Antwerpen voorzien is van een indrukwekkend historisch en nog altijd intact interieur waarin talrijke elementen verwijzen naar Rooses' leven en werk. Er werd contact gelegd met de eigenaars van het pand, die toestemming verleenden om de interieurs te laten fotograferen door een professionele fotograaf van Musea en Erfgoed van de stad Antwerpen. De foto's werden – in samenspraak met de eigenaars – geregistreerd en met beperkte rechten ontsloten via het DAMS: <https://dams.antwerpen.be/asset/zifaVPMXWVcTjVkXN5aQKbAv#id>

Behaalde doelstellingen en resultaten

Archiefbeschrijvingen en digitalisering

De verspreide archieven zijn **uniform beschreven conform ISAD(G) en ISAAR(CPF)** standaarden in het archiefbeheersysteem Brocade (Anet), welke publiek toegankelijk en zoekbaar is via de verschillende publieke interfaces van de betrokken instellingen. De kapstok van het volledige archief en dus de overkoepelende zoekingang is het *authority record* van Max Rooses, waaraan de 4 verschillende archiefbeschrijvingen gelinkt zijn.

De gedigitaliseerde collectiestukken van de stedelijke partners zijn via **DAMS** ontsloten volgens de daarvoor opgestelde richtlijnen en gehanteerde standaarden en worden met de licentie **CC-BY open data** aangeboden. Alle objecten in het DAMS worden bovendien standaard duurzaam gearchiveerd via het **e-depot** van het Felixarchief. De collectiestukken uit het KMSKA zijn ontsloten via **ResourceSpace** en worden cf. eigen afspraken onder de licentie **CCO** vrijgegeven.

De gedigitaliseerde stukken bieden verschillende voordelen: de **bewaring op lange termijn** is gegarandeerd door de digitale reproductie, het fysieke object zal nog minimaal gemanipuleerd moeten worden en kennisverspreiding via digitale wegen brengt veel nieuwe **opportuniteiten** met zich mee. Het toepassen van een software voor handschrijfherkenning zou in de toekomst een interessante piste kunnen zijn.

Voor de digitalisering in huis (stedelijke partners) werden de **CEST-richtlijnen** van Packed gevolgd (300 ppi met 16 tot 24 bitdiepte (TIFF)). Het digitaliseringsplan van het Rubenianum (2017) is

gebaseerd op aanbevelingen van PACKED vzw (nu meemoo) en DEN (Digitaal Erfgoed Nederland), en op digitaliseringsplannen van andere instellingen. Voor de notitieboekjes van het KMSKA werd een beroep gedaan op de firma D/ARCH DIGITALISEERT (Rotterdam), en werden de opnames gecreëerd volgens de **Richtlijnen Preservation Imaging Metamorfoze**.

Webtentoonstellingen, communicatie en publicaties

Belangrijke (visuele) resultaten zijn de **webtentoonstelling** op de institutionele website van het Rubenianum, de **story in Google Arts & Culture** en de presentatie via **collectie.antwerpen.be**. Op deze manier worden de resultaten van het project ontsloten naar een breder publiek, wat bijdraagt tot de zichtbaarheid van de figuur Rooses en zijn archief. Het internationale bereik van de *Google-story*, die in het Engels werd opgesteld, brengt hopelijk meer onderzoekers tot bij het kunsthistorische luik van het archief wat het hergebruik ervan zal stimuleren.

Er werden verschillende kanalen ingezet om over het project en de resultaten ervan te communiceren. In fase 1 werd er op de **websites** van de vier partnerinstellingen en op die van Archiefbank een pagina aangemaakt over het project. Zie bijv.

<https://www.rubenianum.be/nl/pagina/max-rooses-reconstructie-van-een-verspreid-archief>

Ook op de respectievelijke **Facebookaccounts** werd een bericht gedeeld. Gelijktijdig werd een oproep gelanceerd i.f.v. het opsporen van archiefstukken in overige collecties. Daarvoor werd ook gebruik gemaakt van de externe **communicatiekanalen** (Liberas, de VVBAD en de themawebsite Barok in Vlaanderen van de VKC). Meer naar het einde van het project toe, werden op de institutionele websites pagina's aangemaakt die focusten op het eindresultaat van de archiefverwerking. Zie bijv. <https://www.museumplantinmoretus.be/nl/pagina/archief-max-rooses>

De projectmedewerker presenteerde 5 januari 2021 tijdens **een seminar** via Zoom de voorlopige projectresultaten aan verschillende binnen- en buitenlandse (kunst)historische onderzoekers verbonden aan het Rubenianum. In deze presentatie werd specifiek gefocust op de verschillende archiefdelen i.f.v. Rubensonderzoek. Het project is op 21 februari 2019 middels een pitch gepresenteerd in de **collegagroep bij FARO**; op 23 juni 2020 werden de tussentijdse resultaten gepresenteerd.

In **Zuurvrij** werd een artikel gepubliceerd over de historiek en de omzwervingen van het archief. Hiermee wordt een breed publiek van erfgoedgeïnteresseerden bereikt.

Referentie: Elise Gacoms, 'De omzwervingen van het Max Roosesarchief', *Zuurvrij: berichten uit het AMVC-Letterenhuis*, (2021) 40, pp. 94-101.

Link online artikel: <https://www.letterenhuis.be/nl/pagina/zuurvrij-40>

Over de notitieboekjes in het KMSKA verscheen een artikel in **Zaal Z**, tevens voor het brede publiek.

Referentie: Elise Gacoms, 'Van reizen Rooses tot expeditie Rubens', *Zaal Z*, 10 (2021) 37, pp. 13-15.

Link online artikel: https://www.kmska.be/sites/default/files/2021-05/ZaalZ37_lr_0.pdf

Er verschenen berichten in de **digitale collectienieuwsbrief** van het Rubenianum. In 2022 is tevens een artikel gepland voor **The Rubenianum Quarterly**. Van beide publicatieplatformen zijn back issues via de institutionele website raadpleegbaar.

Het eindrapport is beschikbaar via de **projectendatabank van FARO**.

Faciliteren van wetenschappelijk onderzoek

Bij de selectie van gedigitaliseerde stukken is de focus gelegd op Rooses' kunsthistorische activiteiten, om o.a. verder onderzoek te stimuleren naar Rooses' rol als nestor van het Rubensonderzoek. Dat onderzoekers nuttig gebruik maken van het nu ontsloten archief, bleek al tijdens het project. Vragen van onderzoekers m.b.t. archiefstukken konden direct uitgebreider beantwoord worden. En naar aanleiding van de presentatie op 5 januari besloot doctoraatstudent

Griet Bonne, die onderzoek uitvoert aan de Universiteit Gent met als titel 'Rubens in the Age of Mechanical Reproduction. Studies on Reproducibility between 1877 and 1977', om Max Rooses als case op te nemen. Op 23 juni 2021 presenteerde zij hierover in de lezing 'Panoramic Ambitions: Collecting Rubens' Oeuvre (1877-1927)', op het congres 'Photographic Art Reproductions, from 1839 to the Present', georganiseerd door de University of St Andrews (VK) en het Centre André Chastel (FR).

Tijdens het project kwamen ook een aantal potentiële onderwerpen voor onderzoek naar boven, die aangereikt kunnen worden aan geïnteresseerde onderzoekers. Enkele voorbeelden:

- In de archiefbeschrijving van het KMSKA archief wordt melding gemaakt van de collectie foto's en prenten van/naar werken van Rubens verzameld in het kader van de oeuvercatalogus van Rubens die Rooses publiceerde. Aangezien deze verzameling bijeengebracht werd door een speciaal daarvoor aangestelde commissie in opdracht van de stad Antwerpen, behoren deze stukken niet tot Rooses' persoonsarchief. Wel bieden de stukken die in het kader van dit project ontsloten werden m.b.t. de werking van deze commissie – waarvan het merendeel zich in LH bevindt – mooie mogelijkheden om de context van deze verzameling grondig te onderzoeken in de toekomst.
- Eveneens een interessant onderwerp voor onderzoek – dat nu dankzij de digitalisering beter gefaciliteerd kan worden – zijn Rooses' reizen. Aan de hand van de gedetailleerde inhoudstafels kunnen zijn reizen doorheen België, de rest van Europa en Rusland nu nauwkeurig gereconstrueerd worden.
- Rooses heeft veel voorbereidend onderzoek gedaan naar de transformatie van het Rubenshuis tot een museum. Hij speelde ook een sleutelrol in de aankoop van het gebouw. Er bevindt zich materiaal hierover in de archieven. Zeker in het kader van de huidige transformatie van het Rubenshuis, is dit een interessant onderwerp voor nader onderzoek.

Naast kunsthistorisch en kunsthistoriografisch onderzoek zijn er nog vele andere onderzoeksdomeinen waarvoor het geïnventariseerde en gedigitaliseerde archief mogelijkheden biedt. Rooses' gevarieerde carrière, met activiteiten in onderwijs, taal- en letterkunde, politiek, het brede culturele verenigingsleven en dergelijke meer biedt voer voor tal van onderzoeksonderwerpen.

Ook de biografie over Rooses is dankzij dit project een stap dichterbij. Het biografisch overzicht, opgesteld tijdens het project (zie boven), draagt hier alvast aan bij. Dit overzicht is gedeeld met de redactie van de Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, zodat zij het lemma van Rooses in hun databank kunnen aanvullen.

[Kennis historiek van eigen huis](#)

De reconstructie van de omzwervingen van het Roosesarchief heeft ook bijgedragen aan de kennis over de historiek van de eigen huizen en collecties. De archiefoverdrachten tussen de verschillende instellingen werden duidelijker in beeld gebracht. Ook de grote rol van de stad Antwerpen in het Rubensonderzoek in de 19de eeuw kwam duidelijk aan het licht in de stukken gerelateerd aan de twee Rubenscommissies. Het KMSKA, dat de beelddocumentatie verzameld door een van de twee commissies bewaart, leerde meer over de ontstaanscontext van deze collectie. Voor het Rubenianum was er ook een interessante ontdekking: de tot nu toe oudste vermelding van het idee rond het oprichten van de instelling in combinatie met de vermelding van de naam 'Rubenaeum'. Deze werd uitgesproken door Ary Delen op de opening van de tentoonstelling 'Max Rooses herdacht' in 1939.

Aandachtspunten

De interne versnippering van het archiefmateriaal binnen de huizen – resultaat van vroeger beleid – maakte het des te duidelijker hoe belangrijk het is om voldoende aandacht te schenken aan (historische) collectievorming, collectiemobiliteit en herbestemming, en om deze processen te documenteren. De mogelijkheid om tegenwoordig archieven virtueel te reconstrueren, speelt bovendien een rol in de beslissing rond toekomstige ordening, mobiliteit en herbestemming.

In het kader van het project werd nagedacht over de mogelijkheid om een globale archiefboom te creëren. Vanwege beperkingen van de software bleek dit echter niet mogelijk. Voor toekomstige projecten waarbij een archief – verspreid over meerdere instellingen – virtueel wordt gereconstrueerd, zou dit een nuttige functionaliteit kunnen zijn.

Hoewel alle collecties bij aanvang min of meer verwerkte archiefbestanden betroffen die zich in goede bewaaromstandigheden bevonden, bleek dat er – zeker bij reeds lang in het verleden verwerkte archiefdelen – oppervlaktevuil aanwezig was op de archiefstukken. Het tijdsintensieve droogreinen voorafgaand aan digitalisering was binnen het tijdsbestek van het project niet mogelijk.

In het algemeen is het bij ieder project van belang om rekening te houden met het feit dat de realiteit kan afwijken van het projectplan. In dit geval bleek de inventarisatie van de verschillende archiefstukken – her en der verspreid zelfs binnen de instellingen – meer tijd in beslag te nemen dan voorzien.

Dit project was een samenwerkingsproject. Tijdens het project werd er dikwijls gebotst op de verschillende praktijken rond ordening en registratie. Dat instellingen hetzelfde registratiesysteem gebruiken, wil niet zeggen dat het op dezelfde manier gebruikt wordt. Het bleek een evenwichtsoefening tussen eigen praktijk en overkoepelende doelstellingen van het project. Uiteindelijk resulteerde het in een dieper inzicht in elkaars werking en een hernieuwde afstemming op elkaar, o.a. ten behoeve van het gezamenlijke archiefbeheersysteem en het beheer van het gezamenlijke archief van Max Rooses.

Overzicht linken

Authority record Max Rooses: <https://anet.be/record/isaarlh/au::16015/N>

Archiefbeschrijving Letterenhuis: <https://anet.be/isadtree/letterenhuis/opaclhisad/isad:lh:99>

Archiefbeschrijving MPM: <https://anet.be/isadtree/mpm/opacmpmisad/isad:mpm:665>

Archiefbeschrijving KMKSA: <https://anet.be/isadtree/kmska/opackmskaisad/isad:kmska:155>

Archiefbeschrijving Rubenianum: <https://anet.be/isadtree/rub/opacrubisad/isad:rub:2841>

Collectie.antwerpen.be: <https://collectie.antwerpen.be/rooses/home>

Google Arts & Culture *story*: [lancering verwacht in najaar 2021]

Webtentoonstelling Rubenianum: <https://www.rubenianum.be/nl/content/max-roosesproject-webtentoonstelling>